

თამარ გოგოლაძე

ღაცემიდან ამაღლებისაკენ

1986 წელს “სოციალიზმის ეპოქის” საქართველოს ჟამთააღმწერელი მწერალი, შემოქმედი ოთარ ჩხეიძე ასრულებს მუშაობას რიგით მე-16 რომანზე, “ამაღლება”. რომლის გამოცემის შესავალში გულისტკივილით შენიშნავს: “რაც გავითვალისწინე, ისიც ვერ მოვასწარი, ჟამი იღვა ვერაგი, უღმობელი, ნამდვილი ჟამი, - გამანადგურებელი რწმენისა, ზნეობისა, ადამიანობისა.

... თხზულებანი ესე იწერებოდა უსაშინლესი ძალადობისა და უმკაცრესი ცინიზმის პირობებში”. ოთარ ჩხეიძეს არ სჭირდებოდა ცენზურა, არც პარტიული თანხმობა. ის მაშინაც წერდა “მატიანე ქართლისაის” დასაწყისში და მერეც, როცა “ჟამი მოჭამა” სოციალიზმმა. ამიტომ 1986 წელს დაწერილი რომანი, 1997 წელს, თავისუფალ, მაგრამ მრავალი კატაკლიზმებით აღრეულ, დაქსელილ საქართველოში არ უდერდა, როგორც ნოსტალგია, არამედ როგორც მხილება ერისა, რომელიც დაამცირეს, ტაძარი შეუგინეს, მაგრამ დაცემას ამაღლება მოსდევს უეჭველია. ეს იცის ავტორმა და სწრაფვას ამაღლებისაკენ ზატავს, როგორც ბოროტთან ბრძოლას (ამ შემთხვევაში გველს ეკისრება სიმბოლური დატვირთვა, როგორც გველშაპს ზღაპარში); როგორი უნდა ყოფილიყო ასასახი რეალობა? რა დროის მონაკვეთზე გაშლილი, როგორ კომპოზიციურ რკალში მოხვედრილი?

ივანე ამირხანაშვილი ამას ო. ჩხეიძისეული კომპოზიციურ-სტილური თავისებურებებით ხსნის: “მწერლის ახალი რომანი “ამაღლება” საინტერესოა სწორედ იმ მხრივ, რომ მასში გამოვლენილია ნაწარმოების კომპოზიციური აგების დახვეწილი ოსტატობა და იმავდროულად, თვით რომანის, საერთო მთელის - მწერლის შემოქმედებითი პრინციპის, მსოფლმხედველობის ორგანული ნაწილი” (ივ. ამირხანაშვილი, 2009, გვ. 397). კი მაგრამ რაშია ეს “ღიაობა”. ღია დროა, ჩვენი აზრით, დრო, უდროო დრო და მონაცვლე დრო, რომელშიც ერთად ცხოვრობენ “საბჭოთა საქართველოს” “დაბადებისას” სიახლის ვერგამგები ინტელიგენცია, 1937 წელში რეპრესირებულნი, “მეორე მსოფლიო ომის შვილები” და ტირანული სახელმწიფოს წნეხში მოქცეულნი, “შებოქილები”.

მაინც ვინ არიან ეს “შებოქილები?” 70 წლიანი ეპოქისა და იმ პერიოდში მცხოვრები ადამიანების მდგომარეობა-ყოფის გამოსახატად ოთარ ჩხეიძე რამდენიმე ეპითეტს მიმართავს, ერთი მათგანია “შებოქილები”, მეორე - “დადაღულნი”.

“შხოლოდ ხელისუფლებამ იცოდა, რო უნდა გაეწმინდათ ათ წელიწადში ერთხელ ერი, პატარა ერი ახალგაზრდობისაგან უნდა გაეწმინდათ, ეროვნული სულისკვეთება რო არ გაღვივებულყო, ეროვნული თვითმყოფადობის სურვილი რო არ გაჩენილიყო ამ ღიადი, ინტერნაციონალური აღზრდის ქვეშა... და სწმენდდა ისიცა გულმოდგინედა, სწმენდდა და სწმენდდა ახალგაზრდობისაგან.... სწმენდდა და სწმენდდა ათასჯვარი საბაბითა.

... და ასუსულიყვნენ ქალიშვილები უცხოს წინაშე, უცხოელის წინაშე, ასუსულიყვნენ, მოკრძალებულიყვნენ, შებოჭილიყვნენ და ასევეც მოიხაზებოდნენ ესკიზებში ამისი, ან თუ დეტალეზად ამოიკვეთებოდნენ შებოჭილნი თუ გაუცხოებულნი” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 85-86).

ესკიზი გამოკვეთილია რომანში, ზოგადი, ავტორის მიერ სახელდებული “შებოჭილნი” საფრთხის ქვეშ, ძალის ქვეშ.

“ზორცი მორჩებოდა, მოშუშდებოდა, მოიკეთებდა. სული ვერაო, იტყვი და მართალიც იქნები. სული ისედაც დადალოდა: მანამდისაც დადალოდა სული ზოგი ვგრედაც იბადება - დადალული სულითა... ზოგი მერე დადალულიყო, ან თუ ყველა დადალულიყო და ბარბაცებდა დადალული სული, ბარბაცებდა, აწყდებოდა ერთიმეორესა” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 198).

ე.ი. “შებოჭვა”, “დადალვა” ერისა, “განწმენდა” ერისა საუკეთესო გენისაგან არის პროცესი 70 წლიანი პერიოდისა, რომელიც ებოქას უტოლდება ერის ცხოვრებაში. რა მოსდის ახალი რეალობის წინაშე ძველ ინტელიგენციას, ჭერ კიდევ ახალგაზრდა თაობას, ძველ ტრადიციებზე აღზრდილს, რომელიც ხვდება თავისი შეხედულებების გამო ციხეში, გადასახლებაში, იძულებით ემიგრაციაში, რომელიც ოცნებობს შეხვედრას შვილებთან, ნათესავეებთან, თავის ქვეყანასთან? ეს ერთი თაობაა ნესტანის მშობლებისა, ჰხვთისოს მშობლების, აკადემიკოს გომარელისა, ოსტატისა, თეთრებში ჩაცმული პოეტისა “ლალიძის წყლებიდან”;

“მეორეა თაობა” იმ ებოქაში აღზრდილებისა, “შებოჭილთა”, მაგრამ სულით გადარჩენილთა: გვარამისა, ჰხვთისოსი, ნესტანისა;

“შესამეა თაობა” ხელისუფლების ძალისხმევით “გადაგენებულთა”, რომლებიც ერთგულნი არიან ახალი წყობისა, ემსახურებიან მას კარიერისტული თუ “ახალი რწმენის” ძალით, ესაა “თაობა” დომენტისა, ბანანებიანი ტასიკოსი, რუხაძისა;

“მეოთხე თაობაა” ბიჭი, ხითხითა, ალალი, სუფთა, რადგან დაიბადა გაწმენდისაკენ მისწრაფებულ “შებოჭილთაგან”, რომელთაც ქალაქიდან სოფელს მიაშურეს, მიტოვებულ ტაძარს, და რომლისთვისაც “თოვლის კაცი” სწორედ ძია ჰხვთისოა, საზარელი გველი არაა საშიში, ბუნება განწმენდის ხელისშემწყობია.

და მაინც ვინაა “კეთილი” ანუ რაა “კეთილი”, ნათელი “შებოჭილებში”? რწმენა, დაწიხლული, დაგმობილი, მაგრამ მაინც გამჭდარი ძვალსა და რბილში. “პირველი თაობისათვის”, შიშისა და უარყოფის ძალის ქვეშ მაინც არსებული (გავისხენოთ ნესტანის ეპიზოდი სკოლაში). განადგურებულ ტაძარში დაჩიქნული ფრესკების გაუცნობიერებულად აღდგენის მსურველი — ჰხვთისო.

რწმენით აღსავსენი, თუ მისკენ მსწრაფველნი, სადაც გაცნობიერებულ-გაუცნობიერებულად აღამიანი აკეთებს კეთილს — იბრძვის სულის განკურნებისათვის, ესაა ქალაქისგან გაქცევა, იმ ადგილიდან გაქცევა, სადაც “დაყირავებული ვარდები” “უნდა დახატო”, სადაც “შიში ბუნებრივად ქცეულიყო”, სადაც “თქვენ რო არ იყოთ, რა გამაჩერებდა ამ ქალაქშიო, ამ დაშლილსა და დაღეწილ ქალაქშიო, ჭკუაგონება რო დაბნეულა, პატიოსნება რო გადახვეწილა, რწმენა შებღალულა, ერთგულობა გამოფიტულა, სიყვარული დამქანარა და ველარაფერი ველარ მოასულიერებსო” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 220). გაქცევა არაა გამოსავალი, რადგან მიტოვებულ ადგილსაც მოაღწია “შხამის” ნაკადმა, იქიდანაც აიძულა გადახვეწილებს წამოსულიყვნენ (აქ რეალური საფრთხე რეალური გველისა და რეალური საფრთხე ხელისუფლებისაგან, ვითომ კანონისაგან, ვითომ სახელმწიფო საკუთრების დასაკუთრებისაგან) ისევე სურვილი

“იქ” დაბრუნებისა”: “გაებრუნდეთ...” - ჩაიდუღუნა ნესტანმა, ჩაიდუღუნა ძლივს გასაგონადა, თუნდაც ამწუთშიო, ესეც მოადევნა, უფრო მკაფიოდა. ... თუ გაგვიშვებს....” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 393).

ბოროტი? რამდენი სახით გვევლინება იგი. და, უპირველესად, სიმბოლიკა გველისა: რეალურია გველი თავისი იერით, თავისი თვისებებით, სწრაფვით, სიცოცხლისუნარიანობით, კულმოწყვეტილი, კეთილთაგან მაინც შეცოდებულნი და გადარჩენილი, ჯაგნარისკენ მისწრაფებულნი.

შხამი ხელისუფლებისა და მისი პოლიტიკისა, ფორმები: დაშინება, იძულება, დადაღვა სულისა და ხორცისა, ეროვნულობის გენის ჩაკვლა.

აქ მწერალი საოცარ მხატვრულობას იჩენს, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელს, სადაც სიტყვა ტრიალებს, მეორდება, გრძელდება, იწელება, იგრავენება და იშლება: “ის შხამით აღვსილი, მოქნილა შხამითა, სიავე ასე მოქნილა შხამითა, სიკეთე ვერა, რო ტყდება მაშინვე მცირედი შხამითაცა, ტყდება, იმსხვრევა, სიავე ანთხევს, აღივსება და ანთხევს. მოქნილა, მოქნილა, ამით მოქნილა, თვითონვე თვისთვის მცირედსაც რო არ იტოვებს, - აღივსება და ანთხევს, აღივსება და განიწმინდება, მაშინვეა თურმე ნუგბარი, გემრიელი, სიბრძნისა წამლადაც მაშინ იქცევა” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 10).

“ყველაფერი რო ნაოხარი გამხდარიყო ამის თვალშია, დიდებას თვალშია, ყველაფერი რო მოშლილიყო, მონგრეულიყო, ზნეობა თუ ადამიანისებრი, ყველაგან წყეული, ხსნა არსად იყო, ძალა არ მოსჩანდა წინააღმდეგობისა, ისევ ლეთისმშობელს თუ მიმართავდა და მიმართავდა და ევედრებოდა და მიმართავდა, ევედრებოდა და მოიყრიდა მუხლსა, ისევ შენაო, ისევ შენ გვიხსენიო” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 12).

ბოროტი ენება ყველას და ყველაფერს, ასე რომ მწერალი ფანტაზიით განზოგადოებულ სახეებს უმატებს და ორგანულად უერთავს მის თანამედროვეთ: სათვალთან, თეთრებში ჩაცმულ პოეტს (ტიციან ტაბიძეს უნდა გულისხმობდეს ავტორი), ოსტატს (აქ მწერლის მეგობარი, ცნობილი ქართველი მხატვარი ლადო გუდიაშვილი უნდა იგულისხმებოდეს), ტერენტი გრანელს, შალვა დადიანს, შალვა ნუცუბიძესა და ექვთიმე თაყაიშვილს. საოცარი მხატვრული ოსტატობითაა დახატული თამუნია წერეთელი “ლალიძის წყლებში”, რუხაძე, “ვილაც” დასაკითხ და საწამებელ ოთახში ჩასაფრებული. შალვა ნუცუბიძის ღია და ბრძნული მონერხებულობა, ექვთიმე თაყაიშვილის მეოცნებე სახე და მის მიმართ “შიჩენილნი” და სხვ.

ძალზე საინტერესოა ოსტატი. არაფერს ჩააგონებს გვარამს, არაფერს სთავაზობს, მხოლოდ შიშის ძალის ქვეშ, შესაძლებლობის ფარგლებში სილამაზისა და სიყვარულისკენ უბიძგებს. რადგან ამაში ხედავს ქვეყნის, ერის გადარჩენის გზას.

მწერლის მიერ ჩახვეულ ძაფის გორგალში ნელ-ნელა იშლება ჟანრი: “ყველაფერი არ გამოდგება ძირითადი ამბავისათვისა, რომანისათვისა ამ შემთხვევაში, რაღა თქმა უნდა, - ჟანრი ჟანრია, ჟანრი ამბავია, ყოველი შემთხვევა ამბავი არ არის, ამბავი თუ არ არის, სახე არ არის, სახე სრულყოფილი. სიტყვამ მოიტანა, სიტყვამ თვითონ იცის” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 180). ამიტომაც, დიახაც, ეს ლირიკული გადახვევა ავტორისა, თავისი და სხვისი ნაწარმოების, სტილის კრიტიკაცაა და შეფასებაც, რადგან მისი დრო იყო მწარე, მწარე რეალობა: “გამგონეც არ იყო, ნიშნისმომგებიც არ იყო, არავინა, ყრუ იყო, სოფელი. ან თუ ქალაქი. ან თუ ორივე დაყრუებულყო. წუთისოფელი დაყრუებულყო” (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 189).

ამიტომ ავტორი აქაც რწმენისაკენ მიისწრაფვის. იძულებითი დაცემა არ გამორიცხავს სწრაფვას ამალგებისაკენ: "...და ვგდავართ მთაზედა მე და ტაძარი, ამალგების ტაძარი, ჩვენ ორნი ვგდავართ და ორივეს გვიპყრია ხელთა დაღლილი სული, ან თუ ორივე ერთად მივუდივართ ტაძარსა, ერთადა, ერთადა, ვითარცა სტუმარი სანუკვარიო, აქამდე სტუმარი, ამიერიდან რო აქ დარჩება, სიცოცხლეს მიანიჭებს უბედურებასა, რადგან რო მკვდარია ტაძარიცა უაღამიანოდა" (ო. ჩხეიძე, 2009, გვ. 236). ასე მსჯელობს ავტორი გვარამისა და ნესტანის პირით. მწერლის მამხილებელი ტონი ტალღასავით ცვალებადობს სითბოსა და სიყვარულთან ადამიანებისადმი. საოცარი სიყვარულითაა დახატული ბიჭი, მისი სულის ფორმირება. აქ ო. ჩხეიძის მანერა ძალზე მოქნილია, ყალამი მისადაგებული სათქმელსა და სიტყვას უთქმელს, მაგრამ მაინც დაფარულს თითქოს აქა-იქ.

"ამალგება" მატიაწა ქართლისა. სათქმელი წინამდებარე სტატიისა თავად მწერლის ოსტატობის წარმოჩენის ჩვენებაა იმ ეპოქის ასახვისათვის, რომელშიც უბედობრათ ყოფა "შებოქილთ", ამა ქვეყნის შვილთა, რომლის გულმხურვალე მღალადებელი თავად მწერალია.

დამოწმებული ლიტერატურა

ო. ჩხეიძე, 2009 – ო. ჩხეიძე, "ამალგება", თბ., 2009.

TAMAR GOGOLADZE

FROM THE DOWNFALL TO THE RISE

The 70-year-old "epoch of socialism" with its squabbles, with the inexorable exposure of the events is depicted in the novel "Ascension" by a chronicle writer Otar Chkheidze. The heroes, frightened, humiliated, constrained people from the real generation and created by the writer are seen in the composite circle. Despite this they still remain as people by their faith, respect to the values of life and by their striving to Ascension. The struggle between good and evil is still in the plot of the novel where a snake is the symbol of an unexpected threat and surrogate depiction of the fear, which haunts kind people, Gvaram, Hkhvtiso, Nestan, nearby premises of an abandoned church, who had left the town. With his own unique style the author introduces the real characters in the novel: a master painter (it can be Lado Gudishvili); Titsian Tabidze, Shalva Dadiani, Ekvtime Takaishvili, Shalva Nutsbidze and "the powerful people of this country" who, beyond the walls of the Kremlin and in the torturing rooms, are waiting for their victims and looking forward to promotion in their career (Rukhadze). Each character is tangled and rolled in the kaleidoscope of the words where repetition serves to the tension of the plot, satirist devices give colors in which author's cue, as of the one devices reveals his attitude as of a chronicler.